

הלכות דברים הנזהרים בפעודה סימן קעו קעז

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק י]

וְצִין בָּקָה שֶׁבִּתְכַנּוּ בְּבֹאֵר הַלֵּכָה שֶׁם לְצִינָן מֵה שְׂאֻלִּין אֲמֹר קִדּוּשׁ קֹדֶם נְטִילַת יָדַיִם⁽¹⁾.

(10) שם (סי"ב ד"ה מותר) כתב שמהגו העולם להקל בשבת בבוקר לאכול מיני מזונות לאחר קידוש קודם הסעודה, על אף שיש סוברים שאין לאכול קודם סעודת שבת משום שעל ידי כך לא יאכלנה לתאבון, וגם יש סוברים שיש בזה חשש ברכה שאינה צריכה. ובשם שו"ע הרב כתב, שיש לישב המנהג, ושאיין למחות ביד המקילים, וכו' יש אנשי מעשה שמחמירים לעצמם במקום שאפשר, ונותלים את ידיהם תיכף לאחר הקידוש ומברכים על הפת ואוכלים הכל בתוך הסעודה. וכתב שעל כל פנים לכולי עלמא נכון לחדר שלא למלא כרסו קודם סעודת הפת.

ואף אם מברך לצורך השלמת מאה ברכות, כתב במשנה"ב לעיל (סי' מו ס"ק יד) בשם המג"א, שמ"מ לא יכניס את עצמו לחשש ברכה שאינה צריכה.

סימן קעז

דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה,
מה דינם

[משנ"ב ס"ק א]

כל מיני תבשילין הרגילין לבוא לתוך סעודת הפת⁽¹⁾.

(1) ומטעם זה כתב לעיל (סי' קעו ס"ק א) לגבי פירורים, שאף שאין בהם כזית וגם אבד מהם תואר לחם וברכתם 'בורא מיני מזונות', הפת פוטרם, מפני שנחשבים מעשה קדירה ועפלים לגבי הפת.

[משנ"ב ס"ק ב]

מעקר הסעודה הם ונטפלים להפת⁽²⁾.

(2) משמע שהטעם ששאר המאכלים פטורים מברכה הוא מחמת שהם טפלים לפת, וכן משמע מלשונו לעיל (סי' קעו ס"ק א). והעיר השלחן (ס"א) כתב טעם נוסף, שנפטרים מברכה המוציא עצמה מפני שהם באים לשם אכילה ושביעה והם עיקר הסעודה ונעל פי זה פשוט שם (ס"ב) את ספיקן של המג"א המובא במשנ"ב להלן (ס"ק ג). וכתב שברכת הפת פוטרת את שאר המאכלים בכל אופן, אם אכל כזית מהפת וכן נקט בשו"ת אגרות משה (א"י ח"ד סי' מא) מטעם אחר ומלשון המשנ"ב (שם) משמע שכזה גופא הסתפק, מהו טעם הפטור מברכה.

[משנ"ב ס"ק ג]

כִּינן שֶׁלֹא הָיָה חֶפֶץ בְּאַכִּילְתִּי⁽³⁾, וְכָל-שֶׁכֶן בְּשֶׁאֵכֵל רַק פָּחוֹת מִפְּנִי⁽⁴⁾ וכו', דָּאָז מִצְוָה לֶאֱכֹל בְּנִיחָה⁽⁵⁾, חֲשׂוֹב הוּא וְנִעְשׂוּ הַכֹּל טַפְלִים⁽⁶⁾.

(3) וחתיכות לחם או קרוטונים שנתנם בתוך המרק, ועיקר כוונתו לאכילת המרק, דעת הגר"ש וואנר (שערי הברכה פ"ח הע' ו) שאין המרק נטפל אל חתיכות הלחם, כי אין דעתו לקבוע את אכילתו על הלחם. ואף אם אוכל מהם כזית אינו מועיל, כיון שאינם באים אלא להטעים את המרק. אך מ"מ כיון שמין דג אינו בטל, צריך לברך על חתיכות הלחם והקרוטונים 'המוציא', ולאחר מכן יברך על המרק 'שהכל'.

(4) ואם אוכל פת פחות מכזית, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ו תשובה יד) שיכול לברך על המאכלים האחרים קודם שמברך על הפת ונמה שכתב המשנ"ב שלא יאכל פת כלל היינו כשאוכל כזית, מפני שבוה אף אם יברך על שאר המאכלים קודם, לא יצא

מכלל ספק לגבי ברכה אחרונה, אך בפחות מכזית מברך רק 'בורא נפשות', וכמבואר בדעת תורה.

אכן אם אוכל פת פחות מכזית לשם שביעה, דעת הגר"ש אלישיב (חזקת הברכה פ"ח הע' ז) שפותר בזה את שאר המאכלים, אולם בדגול מרבבה (סי' קסז על מג"א ס"ק ו) כתב שאינו פותר את שאר המאכלים, והביאו הא"א (בתושאטש, שם), וכן מבואר בשו"ת אגרות משה (א"י ח"ד סי' מא).

(5) אכן מי שיכול לאכול יותר מכזית, כתב לקמן (סי' רצא ס"ק ב) שנכון להחמיר לכתחילה לאכול מעט יותר מכביצה, משום שבפחות מכך נחשב לאכילת עראי, וראה מה שכתבנו שם.

(6) וביאר הגר"ש שיינברג (חידושי בתרא), שכיון שיש מצוה לאכול פת, הרי שאוכלה מחמת עצמה ולא רק לפטור את שאר המאכלים, ולכן נפטרים מברכה.

[משנ"ב ס"ק ד]

שָׂבָא רַק לְקִינוּת וְלֹא לְהַשְׁפִּיעַ⁽⁷⁾ וכו', כִּינן שְׂאֵין שִׁיכִים לִפְתָּה⁽⁸⁾ וכו', שְׂאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם מִטַּעַם זֶה⁽⁹⁾ וכו', וְיִכְרֹךְ עֲלֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת זֶה⁽¹⁰⁾ וכו', רַק לְקִינוּת סַעֲוָה, וְצָרִיךְ בְּרַכָּתָהּ⁽¹¹⁾.

(7) ולגבי גלידה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' רה בהנהגות לסי' קעד) שחייבת בברכה בסעודה, כיון שבאה לקינוח ולא לרוחיה. וכן דעת הגר"ש אלישיב (חזקת הברכה פ"ח אות ד והע' 12). וכן דעת הגר"ש אויערבך (ותן ברכה ח"א עמ' פז) אף לגבי קרחון [קרטיב]. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ב תשובה יב) כתב, שקרטיב נחשב כמשקה ממש מפני שאינו אלא משקה קפוא, ואין מברכים עליו בתוך הסעודה, ורק גלידה העשויה מכלילה של ביצים וכדו', וכן גלי העשוי לקינוח, נחשבים כמאכל, ומברכים עליהם.

ואם אוכל שקדי מרק בתוך הסעודה לקינוח בעלמא ולא ביחד עם המרק, דעת הגר"ש אלישיב (חזקת הברכה שם) שמ"מ אינו צריך לברך עליהם [כפי שצריך כשאוכל חטיף (ביסלי וכדו')] בתוך הסעודה, הואיל ובעצם שייכים הם לסעודה שהרי נאכלים בדרך כלל עם המרק למזון ולשובע, וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם תשובה י).

ובכל אלו הדברים, מבואר בשליה (הובא בתהלה לדוד ס"ק א) שהולכים אחר דרך העולם ולא אחר כל אדם, ועל כן פירת שבתוך סעודה צריך לברך עליהם אף אם אומר שאוכלם לשם שביעה, וכן להיפך, דגים ובשר וכדו' נחשבים תמיד כדברים הבאים מחמת הסעודה, אף אם אומר שאוכלם לתענוג.

(8) ואפילו אם אכלם מיד לאחר שבירך 'המוציא', כפי המצוי במנת פתיחה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כא) שמ"מ צריך לברך עליהם, משום שאינם שייכים לברכת הלחם כלל, שהרי אין דעת בני אדם להמשיך בהם את תאוות המאכל. וכן דעת הגר"ש אויערבך (ותן ברכה פ"ה) שכיון שבאים למתיקות ולא להשביע, צריך לברך עליהם, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ו תשובה טו). מאידך דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני ברכות עמ' קסח) שאין לברך עליהם כיון שהם מעוררים לסעודה, וראה עוד מה שכתבנו לעיל סי' קעד ס"ק לט.

(9) וכן כתב לעיל (סי' קסח ס"ק מג) שמעשי קדרה הבאים למזון ולתבשיל, באים תמיד מחמת הסעודה, ואפילו אם הם ממולאים בפירות כאותם שקוראים עפ"ל פלאדיין וכדו', משום שהפרי נעשה תבשיל, והקמח הוא העיקר ואילו הפרי בטל לגביו, ואין להחמיר ולקחת קצת מן הפירות שבתוך התבשיל ולברך עליהם 'בורא פרי העץ', משום שהיא ברכה לבטלה.

המשך בעמוד הבא

הלכות דברים הנוהגים בפעולה סימן קעו עט באר הגולה

(א) פוטר מעשה קדשה, שהוא דקסא וכיוצא בו, וכן אם ברך על מעשה קדשה פוטר את הפרפרת (גמרא פרק כ"ד

מברכין ורמב"ם בפירוש המשנה):

קעז דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה, מה דינם, וכו' ה' סעיפים:

א נכוחות מ"א
לפרש' התוספות
והרא"ש וכן לבעל
הלכות גדולות

א *דברים הבאים בתוך הסעודה: אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה, דהיינו דברים שדרכן לקבץ סעודה עליהם (א) *ללפת בהם את הפת, כגון בשר ודגים וביצים וירקות וגבינה ודקסא ומיני מלוחים, אפילו אוכלם (ב) בלא (ה) [ה] פת אין טעוניהם ברכה לפניהם דברפת 'המוציא' (ג) פוטרמן, ולא לאחריהם דברפת המזון פוטרמן; ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, דהיינו שאין דרך לקבץ סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, (ד) *כגון תאנים (ז) וענבים (ה) וכל מיני פירות,

שערי תשובה

באר היטב

[ה] פת. עבה"ט. ומ"ש אם לא בשבת יד"ט, ע"כ ביראש"ם מ"ש ועין באהעו"ז סי' קעז שהכריע דהפת פוטר בין דרב פסמים הפת עקר, ולא פלות, עיי"ש. ועין ברי

דאפלו אינו באין להקשיך. פת פוטרמן בין שזו עצמן מזון. מ"א:

(ה) פת. דהן פסלים לפת. ואם אין חפץ לאכל פת ואוכל מצט פת ומקדך עליו המוציא צ"ע אי פוטר המאכלים, דהא לא קי"ל קמ"ד פת פוטר כל מיני מאכלים, אלא דוקא בקובץ סעודתו על הפת אמרין דכל המאכלים סתם הפת הן באים, אבל קשארין חפץ לאכל פת אינו פוטר, וב"ש אם אוכל פחות מכונית; ואפשר לומר כיון דדרך לקבץ סעודה עליהם הפת פוטרמן, לכן ידבר עליהם ולא על הפת, אם לא בשבת יד"ט, מ"א: (ז) וענבים. ה"ה כל דבר שבא לקנות ואפילו היה לפניו מעשה שברך המוציא, ואפילו פירות מבשלים, דאין פת פוטרמן בין שאין שכיבים

באר הלכה

משנה ברורה

* ללפת בהם את הפת. עין בחושפות ותלמידיו רבנו יונה והרא"ש דהוא הדין דברים שאין דרך ללפת בהם הפת, רק שבאין לקנות ולשבע, גם כן בכלל דברים הבאים מחמת סעודה, ותקחבר קצר בזה: * כגון תאנים וכו', עין במשנה ברורה מה שכתבנו דאפילו פירות מבשלים, והוא מהמגדל-אברהם בשם הש"ל"ה, ועין שם בעמק-ברכה השעם, והואיל שאין * ללפת עליהם ברכה אחרונה, דהם שכיבים לסעודה ונפטריין בברכת-המזון. (ד) ודע, דהא דמותר לאכל קודם 'המוציא' דברים שאין צריך ברכה תוך הסעודה, כגון המבארים באות ב', דוקא שאין בדעתו לאכל תכף, אבל אם השליח ערוך והלחם לפניו, אסור לגרם ברכה שאינה צריכה, אלא יברך 'המוציא' על הלחם ויפטר שארי דברים [ח"א]. ויש אומרים דאם אוהב יותר לאכלן קודם הסעודה מלאכלן בתוך הסעודה, (י) אין בזה משום גרם ברכה שאינה צריכה; ואם הם דברים המושכים הלב (יא) לחמאת המאכל, בודאי יש לסמוך להקל לאכלן קודם הסעודה: (ג) פוטר מעשה קדשה. שברכתן גמי 'בורא מיני מזונות':

א (א) *ללפת בהם וכו'. ודקסא, אף שהיא עבה (ה) ואינו מלפת בהם הפת ונאכל בפני עצמו, מפל מקום (ז) בין שבאת להשביע עקר סעודה היא ונטפלת להפת, והוא הדין כל מיני תבשילין הרגילין לבוא לתוך סעודת הפת (ז) [רא"ש]: (ב) בלא פת. דכיון שפומד באים ללפת את הפת, (ג) מעקר הסעודה הם ונטפלים להפת: (ג) פוטרמן. ואם אינו חפץ לאכל פת אלא אוכל מעט פת כדי לפטרמן, (ד) קתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפטרמן, דלא שוף לומר שהם נטפלים להפת בין שלא היה חפץ באכילתו, וכל-שכן לשאכל רק פחות מכזית, או אילי כיון דדרך העולם לקבץ סעודה על הפת, ברכת הפת פוטרמן בכל גווי: ועל-כן קתבו, דבאפן זה טוב יותר שיקברך על השאר-דברים הברכה הראויה לכל אחת ולא יאכל פת כלל, (ס) אם לא בשבת יד"ט טוב דאז מצינו לאכל כזית פת, חשוב הוא ונעשו הכל טפלים לו: (ד) כגון תאנים וכו'. וכן כל דבר (ו) שבא רק לקנות ולא להשביע, ואפילו היה הפירות לפניו בשעה שברך 'המוציא', ואפילו הם (ז) מבשלים, גם כן אין הפת פוטרמן, בין שאין שכיבים לפת (ז) [אחרונים]. ואפילו אם בשלו הפירות עם בשר, משמע ממנה (ח) אחרונים דצריך לברך עליהם, דאין הפירות נצטין טפלין להבשר, והוא דלא בדרעת המציאות שכתב (ט) דהפירות טפלין לגבי הבשר. אכן בספר זד הקטנה מצאתי שמעמד גם כן לומר דלא יברך, אלא דכתב טעם אחר בזה, דהיינו דמבשל הפירות עם בשר או עם שמן ודבש ועושה מהן תבשיל (שקורין עפיל-ציעמע"ס) או מהאגסים שקורין באר"י, נראה שכל עקרון הן באין למזון ולסעודה ולא לקנות בעלמא, אלא בתורת תבשיל כשאר תבשילין שנגעשין מלפת וזרק, שאין צריך לברך עליהם משעם זה: (י) וקס"ס, דלצאת ידי ספק, כשורצה לאכל ציעמע"ס מפרות מבשלים יקח תחלה איזה פרי מי ויברך עליה להוציא את זה, ואם אין לו פרי מי, יאכל תחלה נסוף עם פת, עין שם. ואין בכלל זה מה (י) שכתבנו מעט פירות מבשלין לקנות סעודה [שקורין קאמפאט], דזה אין בא למזון כלל רק לקנות סעודה, וצריך ברכה: (ה) וכל מיני פירות. היא הדין חזרת וקשואין ומלפפונות חזין או צנון וכצל, גם כן צריך לברך עליהם: אכן אם אוכל

שער הצידי

(י) הגר"ז בסימן רמט, עין שם, ועין כמה שכתבנו בבאר הלכה שם לענין מה שאוכלין אחר קדוש קודם נטילת ידים: (יא) עין במשנה מ"ב ב"ש"י, שהיו רגילין להביא פתפאות קדם הסעודה, וכן מסתבר אחר דהם הגורמין שיאכל אחר-כך: (ב) פדאמרין פגמא צל דקסא: הני בכלאי טפשיא דאכלי נהמא בנהמא: (ג) תלמידיו רבנו יונה ואור ורוב בשם ב"ח ושאר פוסקים ואלאפוקי משיטת רש"י, וישוין המתברר דכלל הכל בהשעם דללפת בהם הפת, דחוק הוא: (ג) קבאר בפוסקים: (ד) מגדל-אברהם ומהר"ם ומהר"ם אב"ד, עין שם מה שכתב על דבר אבן-העזר: (ה) לברשי-שנר ומי-אדם ומתעצת-השקל, ועין פרי-מדרים: (ו) מגדל-אברהם ומה"ס: (ז) ואף במקומות שנקטנו לאכל פירות מבשלים בכל סעודה לבסוף, גם כן מסתברא לכאורה דלא חשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה, כיון שכל-פלי-פנים רק לקנות הם באים ולא ללפת הפת וגם לא למזון ולשבע ורק משמע באור ורוב בשם ב"ח וצריך, דאף דברים הבאים בתוך הסעודה אבל רק לקנות ולא ללפת הפת, צריך ברכה בתחלה. ואינו דומה לטאכל הנעשה מירקות [שקורין מער"ץ] וכדומה [המוציא בשבת-קדוש בסוף הסעודה, דגם שם אין דרך ללפת בהם הפת, ואפילו הכי מנהג העולם שלא לברך עליהם, והם הם מעקר סעודה, שבא למזון ולא לקנות בעלמא, ודומה לדיקסא שהסימור הפוסקים שלא לברך עליהם אף שאינו בא ללפת משום דבא למזון ולשבע ולא לקנות, מה שאין בן פירות שבא ממיד רק לקנות בעלמא. אכן אם עושין מהן תבשיל שקורין ציעמע"ס, אפשר שהוא דומה לתבשיל נעשה מלפת ושקורין מער"ץ, דבאפן זה יש לומר דהוא בא גם כן למזון ולשבע ולא לקנות, ועין בפנים מה שכתבנו בשם יד הקטנה: (ח) מגדל-אברהם והגר"ז ודור-החיים ודור-החיים קצר מאוד בלשוננו, ורוב לומר אפילו עם בשר יש להסתפק, וכלשון המגדל-אברהם: (ט) ובאמת דברי מהר"ם שהשיג על המגדל-אברהם שלא מצא בן באגור המהר"ם, דאין פגמת המגדל-אברהם להביא ראיה לענין מבשלין עם בשר [דזה היה פשיטא לה מצד הסברה דאין הפירות נצטין טפל להבשר שמהיהן בתורו להבשיל, ואפילו אם פגמא בשביל הבשר נפסא גם כן מפל מקום אין הפירות נצטין טפל להן], רק פגמתי להביא ראיה דגם האגור היה חושש להקמיר שהאוכל פירות בסעודה עם הפת יאכל תחלה מעט פלי פת ויברך עליהם: (י) שם ביד הקטנה:

תרגום: 1 נזיר תפוחים. 2 לפת. 3 גזר.

הלכות דברים הנזהרים בפעורה סימן קעו

באר הכולה 158

ב' הראש' לדעת
הרש"ל שם ג' שם
פסקא
החוסמות והראש'

(ו) וצ"ע לעיל סימן קסח סעיף ח) אם אוכל אותם בלא פת טעונים ברכה לפניהם, דברכת 'המוציא' אינה פוטרתם. ואלו מעקר סעודה הם, ואינם טעונים ברכה לאחריהם. דכיון שבאו בתוך הסעודה (ו) ברכת המזון פוטרתם. (ה) ואם בתחלת אכילתו אכל (ג) הפרות (עם פת) (ט) ובסוף אכל עמם פת, אפילו אם ביניהם אכל מהם בלא פת (י) אינם טעונים ברכה אף לפניהם: ב' ידברים הבאים לאחר סעודה קדם ברכת המזון, שהיה מנהג בימי חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכל פרות ולשתות כל מה שמביאים אז לפניהם, בין דברים (יא) הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים (יב) שלא מחמת הסעודה. *טעונים ברכה בין לפניהם (יג) ובין לאחריהם, ד'המוציא' וברכת המזון אין פוטרים אלא מה שצאכל (יד) תוך עקר הסעודה. ודיון זה

באר היטב

לפת, מ"א של"ה, וצ"ע בחשובות צתי ודיון כלל א סימן ללא ובפרט-שושן כלל א סימן ו': (א) הפרות. דהנה תחלה אכילת פרות לא תחלת הסעודה, ומכאן כגון שהיו עומדין באמצע הסעודה ותחלת קביעות סעודתן היה בבשר וכיצא בו, ובאמצע סעודתן הביאו להם פרות כדי ללפת בהן את הפת ואכלו מהם עם הפת, וכנתנם גם כן ערין לאכל מהם עם הפת אח"כ, א"צ ברכה, מפני שמאחר שמתחלה הביאו אותן כדי ללפת בהן את הפת ואכל אותם מתחלה וסוף עם הפת א"צ לברך, שפצרו עם שאר הסעודה כיון שהביאו אותם מתחלה לצורך הסעודה ומלפת בהן הפת תחלה וסוף: אבל אם לא הביא אותם מתחלה ללפת עמם רק לקנות, אפ"כ שאכלם תחלה וסוף עם פת, אם אוכל באמצע בלא פת צריך לברך כיון שלא באו מתחלה ללפת הפת. והו' דעת תר"י, אלא שיש עוד דעות אחרות. ולכן נקבנו ה"מ דיןא שמים פסקאביאין לו פרות באמצע סעודתו ללפת הפת יאכל מהם מצט בלא פת ויברך ואח"כ יאכלם

משנה ברינה

חורחה¹⁴⁸) או צנון ובצל וכדומה עם בשר, הן נעשין טפל לבשר והבשר ללחם [פמ"ג]: (ו) וצ"ע לעיל סימן קסח. דשם נתבאר לענין פת פיסגין כשאוכלין באמצע סעודתו: (ז) ברכת המזון פוטרתם. דלענין ברכת המזון נטפלים הם להסעודה, דכיון שעמיד לברך על כל מה שאכל, גם זה נכלל עמם: (ח) ואם בתחלת אכילתו וכו'. ודעה לומר, שתחלת אכילת אותן פרות ה'ה עם פת, (י"א) וגם כנתנו הוא לאכל עמם פת גם אחר-כך, אף שאכל (עמם) [מהם] באמצע בלא פת אין צריך לברך עליהם, דכיון שאכל אותם תחלה וסוף עם פת, נחשבין כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה דאין צריך ברכה, כנ"ל. (יב) אף כל זה דוקא כשהובאו ללפת בהם את הפת ולא לקנות, דאם הובאו רק לקנות, אף שאכל עמם מקצת פת תחלה וסוף לא מהני, (יג) ומה שאוכל בלא פת צריך ברכה. וגם לא מהני בשעקר קביעות סעודתו היתה על אלו הפרות, דאין צריך שיאכל גם לבסוף עם פת דוקא, ורק כיון שהתחיל לאכל עם פת, שוב אין לברך עליהם אף כשאכלו אחר-כך לבדן לכלי עלמא, כמבאר בסעיף ג': (ט) ובסוף אכל עמם. ואם אין בדעתו לאכל עוד עם פת, (יד) צריך לברך על הפרות לפניהם. וצ"ע בבאור הלכה: (י) אינם טעונים ברכה. ותאחרונים (טו) כתבו דראוי לזהר לכתחלה כשהובאו לפניו פרות בתוך הסעודה ללפת בהם את הפת, שיברך מתחלה עליהם קדם שיאכלם עם הפת, ויאכלם קצת בפני עצמם, ואחר-כך יוכל לברך, וידיעבד אם לא ברוך מתחלה מתר לאכל, אף שיצא לאכל גם לבסוף עם פת. אמנם אם עקר קביעות סעודתו היתה מתחלה על הפרות, אז לכלי עלמא אפילו אם אוכל אחר-כך בלא פת אין צריך לברך, כמו שכתוב בסעיף ג'. אם אכל פשטיד"א ששםלא עם פרות (טו) אין צריך לברך על הפרות, דנטפלים הם לתקמת. וצ"ע לעיל בסימן קסח במשנה ברינה: ב' (יא) הבאים מחמת הסעודה. כגון בשר ודגים וכיצא בהן, וכנ"ל: (יב) שלא מחמת הסעודה. כמו פרות ומיני מתקה הבאים רק לקנות, וכנ"ל: (יג) ובין לאחריהם. ואף אם אכל דברים שברכתן מעין שלש לא נפטרין בברכת המזון¹⁴⁹, דברכת המזון אינה פוטרת מעין שלש, כמו שכתוב לקמן בסימן רח סעיף יז, ע"ן שם: (יד) תוך עקר הסעודה. דאחר שמשכו ידיהם מן הפת שוב אין נטפלים

שערי השוקה

דבוקא ודוקא מבשלים, אבל חזקת וקשואין מלפסנות חיו אין ללחם וקבץ עליהן, וכן נחוב בחשובות מיה"ד וקבץ שכן נבנו שמה: ולפי"ז אף אם אוכל מבשיל מידקות אלו ללפת את הפת ישוב אחר-כך הביא לפניו מהם אלו הפרות, כדרך עליהם ואין לרחות אחר שפלא כרסו, ע"ש. ובמדינתנו דאיכא עניים שאכלים פת-שחרית ומלפתין אותו עם צנון ובצלים וקשואים חיים, נראה שאם אוכלן תחלה ללפת, אף אם אח"כ אוכל אותם בלא פת א"צ לברך כמו בשאר פרות כמבאר בס"ק שאח"כ:

באור הלכה

רגילין לבוא לעקר הסעודה מקרי גס"ן שלא מחמת הסעודה. והנה לפי זה בקדינות שיש שם רבוי פרות מאד ומבשלין שם תמיד פרות למזון, כמו בקדינותיו בשאר מבשלין, מסתברא לכאורה דלש לו דין שאר תבשיל. וגם בקדינותיו אם מבשלין הפרות לשם מזון, כמו שקורין עפ"ל-צ"מ"ס¹⁵⁰ וכדומה. מעדד בספר ד' הקטנה דגס"ן אין צריך ברכה, ומכל מקום כיון שאין הדין ברור בזה דיברך מתחלה על פרי חי, וכמו שכתבתי במשנה ברינה. ונראה דאם בשל הפרות ביחד עם פפוחי-אדמה, מסתברא דהו' ודאי בכלל שאר תבשילין שהן באין למזון ולהשביע, ואין צריך להחמיר בהן לברך על פרי חי: * ובסוף אכל עמם. ע"ן במשנה ברינה מה שכתבנו דהוא לעבוקא, דכלאו כפי צורך ברכה: והוא מהלבוש וישארי אחרונים. והנה במקום זהו רק לדעת הרבנו יונה וסמ"ג ותהתי-מימוני, אבל להרא"ש והשור אין צריך לברך על הפרות, כיון שמתחלה הובאו לאכל אותם עם הפת והתחיל לאכלן עם פת. ומדברי המחבר אין ראיה להפך, דאפשר דכוננו דבאפ"ן זה הוא צ"ע וד' רב הפוסקים אבל אי לאו הכי יש ספק בזה, וכן פתח בגמרא-שלוש. ובדאי לכתחלה יש לזהר בזה שהיכא שרצה לאכל ביניהם מעט פרות בלא פת, והו' בדעתו לגמור אכילתו עם הפת דוקא, דכזה צ"ע לכל הפוסקים הנ"ל, וכמו שכתב בבית-יוסף: * טעונים ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם. ע"ן במגן-אברהם שהביא בשם ההוסקמא, דמלית הבא לפני המזון ופת הבא עם המלית לאחר המזון טענה ברכה לפניה ולאחריה [וע"ן במחצית-השקל באורו]. והנה דין השני שלאחר המזון אין שכן במדינותינו, דמכל נחשב אצלנו תוך המזון: וגם לענין דין הראשון, לפי מה שהביא מגן-אברהם בשם הרא"ש בסימן קעד דדבר שבא לגרר תאות המאכל אין צריך ברכה לאחריו, דשייך לסעודה וברכת-המזון פוטרה. וכבר חזיר בזה שם הג"ח צאנזא"ר בהנהגותיו. ואולי דמכרי דאנו

שער הצינן

(י"א) ט"ז: (יב) מגן-אברהם בבאור רבנו יונה: (יג) דמה שאוכל עם הפת לעולם אין צריך ברכה, דנטפלים הם להפ"ה¹⁵¹: (יד) לבוש וט"ז בסוף סעיף-קטן ג' ותח"א-דאם: (טו) בי"ח ושל"ה וט"ז ומגן-אברהם ושא"א: (טז) אחרונים:

תרגום: 1 נזיר תפוחים. 2 מלוי פרות בין דפי עיפה.

הלכות דברים הנוהגים בסעודה סימן קעו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

אָפֿן אַם אוֹכֵל חֲזָרָתוֹ.

עמ' קו) והגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' קסח) שמשפך שמא מינים אלו נחשבים כבאים מחמת סעודה, יש לברך על מין אחר שבדאי אינו שייך לסעודה [כגון בנח] ולפוטרו.

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּכִינָן שְׁעִיד לְכִרְךָ עַל כָּל מָה שְׁאֵכֵל, גַּם זֶה נִכְלָל עִמּוֹ.

(14) בביאור ההילוק שבין ברכה ראשונה לברכה אחרונה, הביא בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' י) את דעת הרשב"א, שכיון שדברים אלו באו לסייע קצת לאכילה, וגם הם בגדר מזון, משתייכים הם לסעודה לענין להיפטר בברכת המזון. והוסיף בשם המאירי, שכיון שנאכלו מאכלים אלו בזמן הסעודה, ונתערבו במעיים יחד עם שאר מאכלי הסעודה, נפטרים הם בברכת המזון הבאה על הנאת המעיים.

[שעה"צ ס"ק יג]

לְעוֹלָם אֵין צָרִיךְ בְּכָה, דְּנִסְפָּלִים הֵם קִהְפֵּתוֹ.

(15) וכל זה דקא כשאוכלים ביחד עם הפת, והפת היא העיקר, וכמו שדיחה נהוג בימי קדם, אבל אם אינו אוכל אלא מעט פת בלבד, כפי שמצוי בזמנינו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' בא) שאין הפת פוטרתם מברכה, כיון שדעתו בעיקר על שאר הדברים ולא על הפת.

[משנ"ב ס"ק יג]

לֹא נִפְטָרוּ בְּכִרְכַּת-הַמִּזוֹן.

(16) וכתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' סג, על סי' זח), שצריך לומר 'לא נפטרים' במקום 'לא נפטרו', שהרי מבואר לקמן (סי' רח ס"ק עה) שחמשה מיני דג נפטרים בדיעבד בברכת המזון, ואם כן גם בנדון דידן בודאי שאם כבר בירך ברכת המזון נפטרו מאכלים אלו מחיוב ברכה אחרונה. ובהכרח שמדובר כאן באופן שעדיין לא בירך, שאז צריך לכתחילה לברך ברכה מעין שלש.

(13) ולענין ברכת הנהנין של המרור בליל הסדר, כתב לקמן (סי' תעג ס"ק נה) שיש לכוון בברכת 'בורא פרי האדמה' שעל הכרפס, לפוטרו, אף על פי שבא בתוך הסעודה [ובביה"ל שם (סי' ד"ה ואינו מברך) כתב בשם הגר"א שזוהו לשיטת השו"ע שם, אך לשיטת הרמ"א שם צריך לומר שאין מברכים עליו משום שהוא נחשב כדברים הבאים בתוך הסעודה ונפטר בברכת 'המציא', והביא שלפי דברי המג"א ועוד אחרונים נדחו דברי הגר"א]. וביאר העורך השלחן (שם סי' ח), שאף על פי שמעיקר הדין אין המרור צריך ברכה, מפני שהוא נאכל בתוך הסעודה ומחוייב לאוכלו, והרי הוא נחשב כדברים הבאים בתוך הסעודה וא"צ לברך עליו, מי"מ יש לכוון לפוטרו בברכת הכרפס, שכיון שהמרור בא למצוה ולא לשם אכילה, שמא אינו נחשב כדברים הבאים בתוך הסעודה.

ולגבי תפוח בדבש שאוכלים בסעודת ליל ר"ה, כתב לקמן (סי' תקפג ס"ק יב) שיש לברך עליו בתוך הסעודה, וראה מה שכתבנו שם שהיינו כשאין לפנינו תמר [או רימון], אך כשיש תמר, יש להקדימו ולברך עליו.

ולגבי כרתי רוביא וסילקא, כתב הכף החיים (סי' תקפג ס"ק יב) שאם אוכלם כתבשיל ובתוך הסעודה, הרי הם כדברים הבאים מחמת הסעודה ואין צריך לברך עליהם, וכן כתב בספר מטה יהודה (שם ס"ק ג) [וראה מהרי"ל (הלכות ראש השנה אות יב עמ' רעט, הרגאת מוכן ירושלים), שלא היה מברך על הכרתי 'בורא פרי האדמה' לפי שהוא כדברים הבאים מחמת סעודה], וכן כתב בספר מקראי קודש (ימים נוראים סי' ו אות א), ודעת הגרש"ז אויערבך (בהסכמה למחזור המפורש, הובא בהליכות שלמה ראש השנה פ"א סי' ח) שאין לברך עליהם, כיון שיתכן שבזמנינו נחשבים מינים אלו כדברים הבאים מחמת סעודה. אמנם, לענין קרא, כתב שיש לברך עליו. ודעת הגר"ש אלישיב (קובץ שערי הוראה ח"ח

המשך מעמוד קודם

בזמנינו להגיש בסוף סעודה ליפתן או גלידה, מסתבר שאין לברך עליהם, ויותר נכון לאוכלם עם חתיכת פת כדי לפוטרו בודאות ולצאת מידי הספיקות.

ודעת החזו"א (דימים והנהגות פי"ז אות ז) שמברכים על קומפוט הבא בסוף הסעודה בלי פקפוק, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז תשובה טו), וכן נהג הגרש"ז אויערבך (קובץ צהר תשס"ע עמ' רמז הע' 46).

[משנ"ב ס"ק ה]

גַּם-בֵּן צָרִיךְ לְכִרְךָ עֲלֵיהֶן.

(12) אמנם בזמנינו, שירקת אלו נחשבים כדברים הרגילים לאכול בסעודה לשובע, דעת הגר"ח פיינברג (חידושי בתרא), שאין מברכים עליהם בתוך הסעודה, ורק בזמן המשנ"ב היו מינים אלו נדירים, ולא היו נאכלים למזון ולשביעה, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' קסח), וכן העיר הגרש"ז אויערבך (קובץ צהר תשס"ע עמ' רמז) שירקות אלו באים מחמת סעודה.

ולענין גזר [חין], דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאם הוא חתוך הרי הוא כסלט שנחשב שבא מחמת הסעודה, אך אם הוא שלם צ"ע אם הוא נחשב כבא מחמת הסעודה, ותלוי הדבר במנהגי האכילה.

וכן מרק פירות צונן הנאכל כחלק מהסעודה במקום מרק רגיל, דעת הגר"ש אלישיב (חזאת הברכה פ"ח) שאין צריך לברך עליו בסעודה. וכן דעת הגר"ח פיינברג (שם) לגבי סלט 'זואלדורף' הנאכל לשובע בתוך הסעודה. וכן כתב הא"א (בוטשאטש, מהדו"ב) שיתכן שפירות המבושלים עם מרק נחשבים כדברים הבאים בסעודה ונפטרו מלברך עליהם.

(10) אכן לענין 'צימעס' בזמנינו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' קסח) שהשתנו הרגלי האכילה והוא נחשב כבא מחמת הסעודה ממש, ואין צריך לפוטרו על ידי ברכה על פרי חי.

(11) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' קעז) הביא עדות שהחפץ חיים חזר בו מדין זה, והוא עצמו לא בירך על קומפוט, והוסיף שאף הגר"ז מבריסק לא בירך על קומפוט אלא אכלו עם הפת. אך בארחות רבנו (ח"א עמ' פא) הובא בשם הגר"מ זקס שאמר לו החפץ חיים שדעתו נוטה שצריך לברך, אף שהיה נראה שהוא עצמו לא בירך [ואפשר שטעמו משום שהיה זה חלק מעיקר הסעודה אצלו. והגרי" אברהם גורביץ אמר שהחפץ חיים ביאר לסבו שכשכתב את המשנ"ב סעודה רגילה במסעדה לא היתה כוללת מנה אחרונה, אך משעה שהשתנה הדבר, וסעודה רגילה כללה גם מנה אחרונה, נמנע מלברך על קומפוט]. וכן הובא בשם הגר"ש אלישיב (שו"ת וישמע משה ח"ב עמ' עט) שכיון שהרגילות

